

Б О Н Н І К Е М С К Е

КІНЦУГІ

ПОЕТИЧНЕ ЛАГОДЖЕННЯ

Пролог / 8

10

Розділ перший:
тріщини визначають усе в золотому ладуванні
...і Нековаріде / 28

36

Розділ другий: прекрасні з'єднання
...і кінцугі в Аризоні / 58

64

Розділ третій: чотири історичні елементи
...і славнозвісна вдача / 82

84

Розділ четвертий: матеріали та техніки
...і співпраця / 96

104

Розділ п'ятий: тріщини, розломи та реконструкції:
сучасне застосування кінцугі
...і візит до Горо / 130

136

Розділ шостий: метафоричний світ
...і лагодження кінцугі / 152

Список ілюстрацій / 154

Примітки / 157

Список джерел / 161

Глосарій / 166

Подяки / 170

Показчик / 173

ІТІ
ОДИН

ТРІЩИНИ ВИЗНАЧАЮТЬ ВСЕ В ЗОЛОТОМУ ЛАДУВАННІ

Ти вдивляєшся в коробку, і хоч і нерозумно здається плакати над розбитою тарілкою, – відчуваєш, що на очі навертаються сльози. Всередині, дбайливо загорнуті, лежать три уламки маленької тарілочки. Це була тарілочка, яку використовувала твоя бабуся, коли ти гостювала у неї, і яка завжди була наповнена смаколиками. Ти дуже зраділа, коли мама сказала, що бабуся просила передати її тобі. Бабусі залишилося небагато, але вона знала, що ця тарілка завжди буде нагадувати тобі про неї.

А тепер вона розбита.

Що ти будеш робити? Ти не можеш користуватися нею в такому вигляді. І вона надто цінна, щоб її викинути; це означало б втратити цілі шари пам'яті. Чи слід зібрати уламки до купи, відчуваючи форму і вагу кожного шматка, акуратно покласти їх у глибину буфета, де вони залишаться небаченими, невикористаними, нелюбленими? Або ж ти намагатимешся склеїти їх до купи, що, скоріш за все, не дасть бажаного результату? Це не здається правильним рішенням для такого дорогоцінного об'єкта. Можливо, тобі вдасться знайти професійного реставратора. Але навіть при найкращій реставрації, якщо тарілка буде виглядати як нова, ти завжди знатимеш, що вона була розбита. Маленька тарілочка фактично була знищена. Вона вже ніколи не буде такою, як раніше.

Однак існує й інший спосіб.

КІНЦУГІ: ШВИ ІЗ ЗОЛОТА

Кінцугі (з'єднання золотом), або кінцукуроі (лагодження золотом) – це японська техніка ремонту, яка розбиту керамічну річ перетворює на новий об'єкт. Ця техніка створює чіткі, сміливі, видимі лінії, що виглядають як щире золото. Використовуючи якісний лак і золото для підкреслення розломів, вона ніколи не приховує історії

ушкодження об'єкта. Кінцугі простежує історію, поєднуючи момент нищення та золоті шви лагодження, завдяки відточеній майстерності та кропіткій, багатогодинній праці у створенні нової посудини зі старої, яка може бути міцнішою та навіть красивішою за оригінал. Кінцугі може зробити тріснуту посудину знову придатною для використання, а саме місце лагодження буде міцним, водостійким і довговічним. Але те ж саме можна сказати й про ремонт, який не впадатиме в око. То чому ж обирати кінцугі? Навіщо витрачати гроші на процес, який може розтягнутися на довгі місяці та, можливо, обійдеться вам у кругленьку суму?

Тому що кінцугі – це набагато більше, ніж просто ремонт. Зрештою, це не тільки практична, але й естетична процедура, в найкращому розумінні цього слова. Це золоте лагодження зробить посудину унікальною. Навіть якщо такий самий керамічний виріб розіб'ється і буде відремонтований, ці два витвори кінцугі ніколи не будуть схожими один на одного.

Коли наші очі стежать за лініями руйнації, нині заповненими золотом, ми усвідомлюємо, що кожна тріщина, кожний скол має свою історію, яку можна розповісти. Ця історія неминуче розкриває найбільшу цінність кінцугі: інтимну метафоричну розповідь про втрату та віднайдення, руйнування та відновлення, трагедію та здатність її подолати. Лагодження за допомогою техніки кінцугі розповідає про індивідуальність та унікальність, силу духу та стійкість, а також про красу, яку можна знайти у випробуваннях. Кінцугі вчить нас з повагою та вдячністю приймати труднощі та старіння. Те, що було розбитою тарілкою вашої бабусі, може стати новою дорогоцінною річчю, яка знаменуватиме перехід життя від неї до вас.

ЕСТЕТИЧНІ ВИТОКИ

Хоча матеріальні компоненти кінцугі – кераміка, лак і золото – існують і в інших місцях Східної Азії, кінцугі є суто японським мистецтвом. Вважається, що ця вишукана техніка ремонту з'явилася або принаймні утвердилася наприкінці XVI – на початку XVII ст. Її розвиток відбувається в кон-

Ил. 3: Листя ітьо (гінко) створює яскраві золоті лінії на даху храму в Кіото. Фото: Алекс Ремсей/Alamy Stock Photo.

тексті трьох складових того часу: розкоші епохи Момояма (бл. 1573-1600 рр.); зростання культурного, політичного та економічного значення тя-но ю, японського мистецтва чаювання; та поширення макі-е, лакового розпису, в якому використовується золото. Епоха Момояма поклала край більш ніж століттю безперервних війн по всій Японії завдяки об'єднанню країни під владою даймьо Ода Нобунаґа та його наступника Тойотомі Хідейосі. Завдяки встановленню миру та зосередженню самураїв у великих і малих містах, мистецтва розквітали. Тя-но ю було одним з таких мистецтв. У цей час значні суми грошей витрачали на створення великих колекцій тядогу, чайного приладдя, яке іноді використовувалося як винагорода або подарунок для зміцнення лояльності в системі жорсткої суспільної ієрархії. Чайні горнятка, чайники та інше приладдя набули не лише естетичної, але й політичної та економічної цінності. У наступний період Едо розквітло лакове мистецтво макі-е ("розпис припорошенням»), в якому дуже складні зображення створювалися за допомогою золота на лаковому (урусі) тлі. Саме в мистецтві макі-е ми знаходимо техніку кінцугі.

ТОПОГРАФІЯ І СЕРЕДОВИЩЕ

Золоті лінії. Якщо ви почнете шукати, то побачите їх. В Японії їх легко знайти, особливо восени, коли листя ітьо, або гінко, стає золотим. Ось запис з мого кіотського щоденника 1980-го року:

Я їду до храму Мандзюїн на чаювання. Я точно не знаю, що відбуватиметься сьогодні, але я готова до всього. Автобус їде довго, тож я маю достатньо часу, щоб подумати про це. Ми проїжджаємо через житловий район. Усі будинки мають традиційні японські черепичні дахи, напівциліндри черепиці з'єднані між собою, один догори/один донизу. Зараз листопад, й ітьо найбільш золотисте і розкішне. Автобус зупинився, щоб забрати пасажирів, а на будинку поруч з нами листя впало з ранньою россою в улоговини, утворені рядами черепиці – канали темно-золотого листя контрастують з темною черепицею. Сонце виринає з-під щільної ковдри хмар, перетворюючи темно-золоті лінії на блискучі золотисті.

...I

НЕКОВАРІДЕ

Важлива фігура в японській кераміці, яка мала значний вплив на сучасну кераміку загалом, Раку Кітідзаемон XV був великим майстром шанованої лінії гончарів Раку, доки не пішов у відставку у 2019-му році. Його син успадкував цей титул.

Сьогодні 7 лютого, холодно і трохи похмуро. Моя партнерка по дослідженню, Хіроко, організувала для нас візит до Музею Раку в Кіото з проханням побачити гінцугі (відреставровану сріблом) чайну чашку «Нековаріде», виготовлену Раку Кітідзаемоном, п'ятнадцятим гончарем з династії гончарів, яка бере свій початок з Тьодзіро в шістнадцятому столітті. Але я не плакаю великої надії. Мені сказали, що цей дорогоцінний тьяван (чайне горнятко) знаходиться у приватній колекції родини Раку і навряд чи буде представлений в експозиції або взагалі знаходитиметься в музеї.

Ми приїжджаємо, представляємося, і після певного обговорення нас проводять у велику кімнату для зустрічей нагорі. Нам сказали, що Раку XV працює і не може з нами зустрітися, але попросили зачекати. Інагакі Юміко, куратор музею, приносить нам сентя (заварений зелений чай) і вагасі (м'які цукерки). *Ойсікатта дес!* Смакота! Через кілька хвилин заходить маленька, гарної статури жінка і представляється Раку Фудзіко, дружиною Раку. В руках вона тримає чайну чашку: «Нековаріде». Я одразу впізнаю її. Вона ставить її на низький столик перед нами, і я опускаюся на коліна, щоб роздивитися ближче. Пані Раку говорить, але її японська мова далеко за межами мого розуміння, голос м'який і делікатний.

Мій погляд повертається до чашки. «Нековаріде» злегка округлої форми, її дно ледь-ледь піднімається від столу на низькому кільці-ніжці. Вона має хвилястий обідок, що натякає на внутрішній вигин, а трохи нижче обідка розпливчасті обриси вказують на місця, де пальці Раку, мабуть, торкалися глини. Темні лінії залатаних тріщин перетинають форму чаші та її два основні тони – глибокий чорний і строкатий білий, а також два другорядні кольори – жовтувато-золотистий і теплий темно-червоний. Це чудовий приклад техніки якінукі, якою славиться Раку XV.

«Відремонтовані тріщини – темні», – зауважую я. «Так. Це гінцугі, використано срібло, а не золото». Хіроко перекладає для пані Раку. «Я обрала срібло, бо хотіла побачити, як воно змінюється з часом. Я могла б відремонтувати його як *томоцукурой*, щоб тріщини не були такими помітними, але я хотіла, щоб з'єднання були видимими, щоб лагодження було помітним для того, аби показати, що цей тьяван колись був розбитий, а потім його повернули до життя».

Лагодження «Нековаріде» за допомогою гінцугі було дуже великим за обсягом. Це, мабуть, велика прикрість – розбити чашку на стільки шматків. Вперек того, що виглядає як сьомен, або передня частина, проходить тріщина, що робить залатані щілини дуже помітними. Заповнені потемнілим сріблом лінії танцюють і розбігаються навколо неї, і кожна з них є відлунням і протиставленням чітким обрисам глазури, а також ясним свідченням історії цієї чашки.

Іл. 20, ліворуч: Раку Кітідзаеомон XV («Раку Дзікіню»), «Нековаріде» («Розбита кішкою»), 1985 рік. Чорна чашка для чаю раку, типу якінукі, 8,1 x 10,5. діаметр отвору 13 см. Приватна колекція. Фото: Хатакеяма Такасі.

Іл. 21, вище: Раку Фудзіко вказує Бонні Кемске та Хіроко Робертс-Тайра на особливості чайної чашки «Нековаріде». Лютий 2019 року. Фото: Ояма Сейко та Цуней Іорі/DAIMEDIA.

1. Нанесіть урусі пензлем на краї тріщин.

2. Переконайтесь, що всі краї повністю вкриті лаком.

3. Зробіть клей урусі, використовуючи крохмальний клей і кі-урусі, щоб отримати або норі-урусі, який використовують для легких виробів, або мугі-урусі для кераміки та інших речей, які потребують більшої міцності.

4. Додайте до суміші більше крохмалю, щоб зробити її липучішою. Нанесіть мугі-урусі на краї тріщин за допомогою бамбукової лопатки (як показано на малюнку).

5. Складіть розламні шматочки разом.

6. Зішкребіть надлишки мугі-урусі й зафіксуйте скотчем або гумками, щоб шматочки трималися разом і були врівень.

7. Зробіть шпаклівку з крохмального клею, кі-урусі та дрібної тирси.

8. Заповніть шпаклівкою щілини за допомогою бамбукового шпателя.

9. Зробіть сабі (тонку шпаклівку) з кі-урусі, тоноко (глиняного пилу) та води. На цей час більша частина щілин вже заповнена. Нанесіть сабі, щоб заповнити й згладити всі проміжки, що залишилися (як показано на фото).

10. Дайте сабі висохнути. Нанесіть червоний урусі поверх сабі, щоб покрити з'єднані ділянки й заповнити всі заглиблення. Після того, як червоний урусі висохне, нанесіть ще один шар, якщо є якісь нерівності (як показано на фото).

11. Нанесіть урусі як клейкий шар для порошку золота.

12. Посипте порошковим золотом за допомогою пензлика кебо по вологову урусі.